

Jerzy Zdanowski

Żołnierze muzułmańscy w armii francuskiej w czasie I wojny światowej a polityka multikulturalizmu

Streszczenie popularno-naukowe w języku polskim

Projekt ma charakter interdyscyplinarny i zakłada badanie historyczne (analiza dokumentów historycznych odnoszących się do okresu I wojny światowej) oraz politologiczne (określenie charakteru polityki i modelu multikulturalizmu), a także elementy badania socjologicznego (badanie zjawiska wielokulturowości i uwarunkowań transkulturowości) i z zakresu psychologii (rasizm, dyskryminacja, wyższość kulturowa). Celem naukowym projektu jest wykazanie wewnętrznej sprzeczności modelu multikulturalizmu przyjętego przez władze francuskie w związku z obecnością żołnierzy muzułmańskich pochodzących z Algierii, Maroka i Tunezji w armii francuskiej oraz ich udziałem w działaniach wojennych w Europie w latach 1914–1918.

W trakcie I wojny światowej do armii francuskiej zmobilizowanych zostało ok. 210 tys. muzułmanów z Afryki Północnej. Kulturowa odmienność tych ludzi stała się poważnym wyzwaniem dla francuskich władz wojskowych. Chodziło o spożywanie odpowiedniej żywności, możliwość praktykowania religii z odbyciem pielgrzymki do Mekki włącznie, przestrzeganie zwyczajów grzebalne, poprawne relacje z francuskimi dowódcami, utrzymanie kontaktów z rodzinami i regulowanie spraw prawnych w kraju pochodzenia. Pytanie o to, jak zarządzać zróżnicowaniem kulturowym w armii zaowocowało przyjęciem określonych procedur i aktów prawnych, które stworzyły model polityki multikulturalizmu. Istotą tego modelu było formalne i instytucjonalne uznanie tożsamości kulturowej nieuropejskiej ludności.

Teza badawcza zakłada, że polityka władz francuskich w kwestii wielokulturowości w armii stanowiła specyficzną formę multikulturalizmu, polegającą na respektowaniu kulturowej odmienności i tożsamości kulturowej w odróżnieniu od polityki asymilacji, przy jednoczesnym utrzymaniu de facto dominującej pozycji rdzennej kultury francuskiej. W rezultacie, procesy akulturacji i transkulturowości rozumiane jako rozszerzanie się elementów jednej kultury na drugą zostały zakłócone, czego dowodem były akty niesubordynacji i dezercji oraz ścisły nadzór francuskiego kontrwywiadu wojskowego nad oddziałami z Afryki Północnej.

Metoda badawcza polega na wyodrębnieniu trzech pól badawczych związanych z obecnością muzułmańskich żołnierzy w armii francuskiej: 1/ odmienności kulturowej (religijnej); 2/ zabezpieczenia socjalnego żołnierzy i ich rodzin; 3/ warunków ich naturalizacji. Analiza procedur wojskowych, opinii władz wojskowych i cywilnych oraz regulacji prawnych odnoszących się do trzech aspektów umożliwi określenie charakteru polityki multikulturalizmu. Podstawą materiałową są dokumenty z archiwów francuskich Ministerstwa Wojny (Service historique de la Defence, Château de Vincennes) oraz Ministerstwa Spraw Zagranicznych (Les archives des Affaires étrangères à La Courneuve).

Aspekt pierwszy odnosi się do życia codziennego żołnierzy i związanych z nim potrzeb – spożywania posiłków, praktykowania religii, rekonwalescencji w szpitalach, utrzymywania kontaktów z rodziną, pochówku i wyjaśnia ideę pluralizmu kulturowego. Aspekt zabezpieczenia emerytalnego i rentowego żołnierzy oraz ich rodzin pozwala odpowiedzieć na pytanie, czy polityka władz francuskich zapewniała równość społeczną i jakie czynniki odgrywały główną rolę przy formowaniu procedur i aktów prawnych. Zagadnienie naturalizacji otwierającej drogę do partycypacji politycznej jest zasadnicze dla określenia spójności modelu polityki multikulturalizmu z punktu widzenia procesów akulturacji i transkulturowości, traktowanych jako podstawa pokoju społecznego i integracji politycznej każdego społeczeństwa. Analiza dokumentów zmierza do wyjaśnienia, czy możliwości uzyskania prawa do naturalizacji były uzależnione i jeśli tak, to w jakim stopniu, od zaakceptowaniem rdzennej kultury francuskiej jako dominującej. Wyjaśnienie tego zagadnienia potwierdzi lub nie tezę projektu o specyficznym charakterze modelu polityki multikulturalizmu z tamtego okresu.

Analiza modelu, który sięga korzeniami lat I wojny światowej i którego założeniem była akceptacja pluralizmu kulturowego pozwala zadać pytanie, czy samo uznanie tożsamości kulturowej nie-Europejczyków było warunkiem wystarczającym dla zapewnienia pokoju społecznego i spójności politycznej i czy kwestia równości społecznej i partycypacji politycznej nie była zasadnicza dla osiągnięcia tego celu. W ten sposób analiza przypadku sprzed stu lat odnosi się bezpośrednio to pytania o teraźniejszość i przyszłość Europy.